

(הרשב"א גרס בשניהם 'רבה', וכתב שהולך הוא לשיטתו. וכן גרס בתורא"ש. ואילו הריטב"א גרס בשניהם 'רבא'. אבל מרש"י משמע כגרסא דידן).

(ע"ב) זטמא שנכנס דרך גגין להיכל – פטור... דרך ביאה אסרה תורה. ודוקא בשלא שהה, אבל שהה כדי השתחויה – חייב, שאף על פי שתחילת כניסתו אינה דרך ביאה ופטור עליה, יש לו להתחייב על השהייה מצד עצמה, כמו טהור שנכנס לעזרה ונטמא בתוכה (משנה למלך ביאת מקדש ג, יח. וכתב להוכיח זאת ממה ששאלו לעיל טמא שמשש במיתה היכי משכחת לה – והלא אתה מוצא כגון שנכנס דרך גגין, שפטור משום ביאת מקדש – אלא ודאי כל ששהה חייב. והאריך לפלפל בדין זה. וע"ע משמרות כהונה).

ואמנם לפי הצד בספק (שלא נפשט) דלעיל שאין צריך שהייה למלקות, והלא המיעוט שנאמר כאן מתייחס על ה'לאו' דהיינו במזיד, אם כן אף ללא ששהה יתכן שמתחייב מלקות. ולפי זה קשה במה יתקיים המיעוט ד'שלא כדרך ביאה'? ויש לומר, באופן שלא נכנס כולו בתוך העזרה, אלא בא ברובו דרך גגין – שאז אין לחייבו מצד עצם הימצאותו שם אלא רק מצד מעשה הכניסה, וכיון שהוא שלא כדרך – אין כאן מעשה ביאה ופטור, אבל כשנכנס כולו, הרי לא גרע מטהור שנטמא בעזרה שיתכן וחייב מיד (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי ביאת מקדש ג, כא. ע"ש בהרחבה בכל הענין).

ובספר זכר יצחק (נה) חלק על כך, ולדעתו כשנכנס שלא כדרך ביאה – פטור בכל אופן, ואינו דומה לטהור שנטמא בפנים, כי שם מכל מקום היתה 'ביאה'.

וכן מבואר במאירי, שטבול-יום ומחוסר-כפורים [שטמאים משכבר] שנכנסו דרך גגות – פטורים משום ביאת מקדש. ומשמע אף שנכנסו לגמרי.

'אילימא סמוך לוסתה ובמאן אילימא בתלמיד חכם, בשלמא אכניסה ליחייב...' ואף על פי שהוא מזיד בחיוב לפרוש סמוך לוסתה [ולדעת האומר וסתות דאורייתא חיוב זה מן התורה, מוזהרתם את בני ישראל וגו'], מכל מקום באיסור גדה אינו מזיד אלא שוגג, שסבור שלא תראה דם ברגע זה (עפ"י רש"י להלן; רמב"ן ורשב"א).

בדברי ר"י בן מגאש ובמאירי משמע שהחשש לדם הוא מחמת כח הבעילה [וע' ברא"ה בבדק הבית שער ז שדרכו של דם לבוא בהרגל התשמיש. וגם אם לא נאמר כן, עכ"פ כן הוא לפי דעתו של זה], וסבור בעצמו שיבעול בצורה שלא תעורר הדם לצאת. ולדבריהם יש מקום לומר שבדבר שאינו תלוי באדם כלל, אלא שהוא תולה במקרה לומר שלא יארע לו תקלה – אין זה שוגג אלא קרוב למזיד ופטור מן הקרבן (וע"ע בדומה לזה במובא להלן כו.). וכן יש מפרשים בדעת רב אדא בר מתנא דלהלן, שבסמוך לוסתה פטור מקרבן על הכניסה מפני שהוא קרוב למזיד.

'בשלמא אכניסה ליחייב...' צריך לומר דקים להו לחז"ל שהיא טמאה שעה מועטת קודם שתרגיש, ולכן פשוט שבאמרה לו נטמאתי (מיד סמוך לכניסה) חייב על הכניסה (עפ"י חזון איש יו"ד קג, ב. וכיו"ב כתב באבני נזר חו"מ קמז).

ונראה שאפילו אם לא הגידה לו שהרגישה – חייב קרבן ואינו נחשב 'אונס', כיון שהיתה ידיעה בעולם שהרי היא הרגישה, והרי זה כנתחלף לו חלב בשומן שאינו נחשב 'אונס' (חזו"א שם סק"א).

דף יח

'אלא בשאין סמוך לוסתה... אכניסה אנוס...' מבואר בגמרא שחילוק יש בין הבא בסמוך לוסתה ונטמא, ובין שלא בסמוך לוסתה – שבזה האחרון הוא אנוס ופטור מקרבן ואילו באופן הראשון אינו אנוס, וחייב.

ואף על פי שאנו נוקטים 'וסתות - דרבנן' (ע' גדה טז), כלומר שאין חוששים שמא תראה בשעת וסתה אלא מדרבנן. ואם כן כיצד יתכן חילוק בדין דאורייתא - חיוב קרבן חטאת - בין סמוך לשעת וסתה ובין אינו סמוך -

נראה שהגם שנוקטים 'וסתות דרבנן', זהו רק לענין החיוב והצורך לחוש לראיה, אבל עצם קביעות וחשבון הוסת הוא מדאורייתא [וכן מוכח מן ההלכה של חשבון ימי נידות וזיבות, שקשורה ותלויה בזמן קביעות הוסת, והרי זהו דין תורה]. ולכך, כיון שאם היא רואה בשעת וסתה זוהי ראייה של 'שעת וסתה', אף כי מן התורה אין צורך לחוש שתראה, מכל מקום אין זה בכלל 'אונס', שהרי ראתה בזמנה הראוי לה. אבל שלא בסמוך לוסתה, אין זה זמן הראוי לה, ונחשב 'אונס' (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי הל' איסורי ביאה ד, יב).

א. הוסיף עוד, שלדעת הרמב"ם נראה שגם עיקר דין פרישה בסמוך לוסת הוא מדאורייתא, ורק בשעבר וסתה אין חוששין מן התורה שראתה. וכסברא זו יש בחידושי הר"ן כאן [אלא שלא הסיק כן]. וכן כתבו הנודע ביהודה (יו"ד קמא נה נו) והחת"ס (מובאים בפתחי תשובה יו"ד קפד סק"ג) בדעת כמה ראשונים, שזה שאנו פוסקים וסתות דרבנן - זהו רק לענין חשש שמא ראתה, אבל החשש מראש שמא תראה - מן התורה הוא. ואולם דעת רוב הפוסקים שסמוך לוסת - מדרבנן.

ב. יש מקום לומר שאפילו אם ננקוט שכל עיקר דין קביעות הוסת - מדרבנן, אך מאחר שמדרבנן חייב לפרוש שוב אין כאן דין 'אונס' אף מדאורייתא - ע' בזה במכתב מהגרא"מ שך שליט"א לגרא"ז מלצר זצ"ל, בסוף ספר אבי עזרי שופטים. וכן יש סמך מדברי התוס' ביבמות לה: ד"ה ונמצאת, שיש חילוק אם יש איסור דרבנן אם לאו, לענין שייחשב 'אונס'. וע"ע זכר יצחק ח"א נא, ב.

ג. עוד בענין גדר 'אונס' בביאה שלא בסמוך לוסתה ובכל כגון זה, שלא היה לו לחוש על פי הדין - ע' שו"ת הרא"ש כט, ב; נודע ביהודה תנינא יו"ד צו; חו"א יו"ד קג, ג; חדושי הגר"ר בענגיס נט.

'אמר ליה רב אדא בר מתנא לרבא: לעולם אימא לך בשלא סמוך לוסתה ואפרישה'. פרש הרמב"ן ז"ל שלשיטת רב אדא אין חייבים קרבן כשבא סמוך לוסתה ונטמאה בתוך תשמיש - שאף על פי שאינו אונס בדבר, שהרי עבר ביודעין על איסור עשה של פרישה סמוך לוסת, אעפ"כ אין כאן שגגה בבעילת נדה, שכאשר היא פרסה נדה הרי הוא אונס.

ובעצם יכול היה רב אדא לחלוק על רבא כשאמר 'חייב שתיים' אלא שהמתין לו עד שדחה ראייתו. וכן כתבו הר"ן והרשב"א. אלא שהרשב"א נימק שיטתו מפני שאוהרת פרישה סמוך לוסת אינה אלא מדרבנן. וברמב"ן משמע שאפילו היא מדאורייתא אין שגגתו זו מחייבתו קרבן, כי לא שגג באיסור נדה עצמו, כנזכר. ומהריטב"א משמע שלרב אדא חייב קרבן בסמוך לוסתה. ואפשר שזהו לשיטתו שכתב שאין מדובר כאן ב'סמוך לוסתה' דלהלן (בע"ב) - יום או לילה, שהרי קיימא לן וסתות דרבנן (גדה טז), אלא מדובר לאחר שהגיע וסתה או קודם מעט בסמוך ממש. [ובזה באר הלשון 'קסבר יכולני לבעול' - שאם מדובר בריחוק זמן, במשך כל העונה, הלא כל אדם יכול] - אשר לפי זה יש לומר שהרי זו שגגה גמורה באיסור נדה. ויש צד אף לומר שפטור מקרבן משום 'מוזיד' - כן מובאת דעה זו במלחמות ה' וכן בתורת הבית להרשב"א.

'וכי תימא פרישה למה לי הא תנא ליה, הא איצטריך לאשמועינן נמצא על שלה...'. וא"ת הלא השמיענו חידוש שגם היא חייבת קרבן, הגם שאין בידה אם יפרוש באבר חי או מת, והיה מקום לומר שלגביה נחשב זה אונס. וצריך לומר שגם זה פשוט, שכל שלא אמרה לו ולא עשתה כל שבידה, לא חשיב אונס. וצ"ע.

'נועץ עשר צפרניו בקרקע עד שימות - שמתוך הנזק והצער שבנעיצת הצפרנים ימות האבר ויפרוש בלא הנאה (רבנו יהונתן).

הרמב"ם (איס"ב ד,יא) כתב: 'נועץ צפרני רגליו בקרקע ושוהה ואינו מודעו'. ונראה שלא פירש כפירוש רבנו יהונתן שנועץ כדי שיצטער, כי אז מדוע לא פירש על צפרני ידיו וכפשט הלשון 'עשר', שאילו ברגלים א"א לנעוץ עשר צפרנים בקרקע. וכנראה מפרש שנועץ קצות רגליו בקרקע כדי שלא יהנה ממנה וכדי שלא יודעו. וטוביה' – ואשריו שזכה לכך לכבוש את יצרו, לעמוד בעצמו שלא לפרוש בקושי (ריטב"א, כפרש"י). והערוך גרס 'וטיב' וכתב שבלשון ערב כן שם האבר להפך. ואילו באנו להגיה, שמא י"ל 'טוביה' כלומר עד שימות טובו, פירוש: תוקפו ובריאותו (כמו 'השבילים הטובות' דחלום פרעה) של האבר, גם במשמע טובתו והנאתו.

ז'הא דאמרת כי פריש מיד אמאי חייב – שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופרש בהנאה מרובה. יש לפרש כדרך שאמרו (בקדושין רפ"ב ובשאר מקומות) המתעסק בחלבים ועריות – חייב, שכן נהנה. כלומר, אע"פ שהמעשה של 'מתעסק' אינו מתייחס אחריו בכל התורה, שונים איסורי אכילה ועריות שעצם האיסור שאסרה תורה הוא ההנאה המגיעה אליו. (כן פרשו האחרונים – ע' חזו"א או"ח קכד, וקה"י, ועוד). ואף כאן, אע"פ שעל עצם המעשה הוא אנוס שהרי חייב לפרוש באיסור בכל אופן, אעפ"כ מתחייב חטאת על שפרש בהנאה מרובה, שהיא היא עצם האיסור (ע' בספר בית ישי כג בכללות הענין).

וע"ע במנחת שלמה (ז,ב) לענין פרישה באבר חי לענין דין 'הרג ואל יעבור'.

(ע"ב) 'אזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי דלא ניפריש מיד מנלן, אמר חזקיה אמר קרא: ותהי נדתה עליו – אפילו בשעת נדתה תהא עליו'. כלומר, כשאומרת לו נטמאתי והוא שוהה כמו שהוא, נמצאת נידתה שוהה עליו (ר"י בן מגאש).

דף יט

'כדתנא דבי רבי ישמעאל, כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה'. משמע שרבי אליעזר [אליבא דעולא] אינו סובר כלל זה ד'כל פרשה שנאמרה ונשנית...'. כן כתב הגרעק"א (בשו"ת, ח"א קכב). וכן נקט בפשיטות בתשובת חתם סופר (אה"ע ח"ב עא). ותואם הדבר עם שיטתו (בירושלמי, מובא בתוס' סוטה ג. ש'וקנא את אשתו' חובה, ודלא כרבי ישמעאל. ע"ש בסוגיא). ובריטב"א נראה שסובר כדבי רבי ישמעאל אלא שזה אמור רק כשאין לדרוש דבר אחר מהיתור. וברמב"ן נראה שאף רבי עקיבא סובר כן.

'ורבי יוחנן אמר: משמעות דורשין איכא בינייהו'. ולכולי עלמא אין צורך בדיעת האב שנטמא (כן כתב ר"י בן מגאש. וכן פרש בלקוטי הלכות לח"ח). ויש לעיין, שמא זה רק לשיטת רבי אליעזר בעלמא שאין צריך ידיעה בחטא המסוים, הכי נמי מה שאמר 'בשרץ' – לאו דוקא. אבל לרבי יהושע הסובר שבכל מקום צריך שידע החטא המסוים, יתכן שגם כאן צריך שידע ממה נטמא. או אפשר שגם רבי יהושע מודה כאן שהרי חטאו ידוע לו בבירור. והגם שסובר רבי יהושע לענין שבת שצריך שידע איוו מלאכה עשה (כריתות יט.) ואין די בדיעת איסור חילול שבת – כאן שונה שהרי אין הטומאה מגוף העבירה הלכך לא אכפת לן במה נטמא. ואם כי מפשטות הדברים נראה כצד זה אך אין נראה כן מדברי הרמב"ם, שמשמע בדבריו שלענין ידיעה שבסוף צריך שידע במה נטמא, וכבכל התורה שצריך שידע במה חטא. ורק לענין ידיעה בתחילה פסק כרע"ק שאין צריך שידע במה נטמא (וע' לח"מ). וצ"ע. עפ"י חדושים ובאורים.

דפים יז – יח

כז. האם וכמה חיובי חטאת יש ברוואה דם באמצע תשמיש, באופנים דלהלן:

א. שימשו סמוך לוסתה.

ב. שימשו שלא בסמוך לוסתה.

א. המשמש עם האשה סמוך לוסתה, וראתה דם באמצע תשמיש ופרש באבר חי;

אם יודע שאסור לשמש סמוך לוסתה וסבר שיוכל לבעול עד שלא תראה – חייב חטאת על הכניסה. ואם לא היה יודע שאסור לפרוש באבר חי – חייב חטאת נוספת על הפרישה (כן העמידו דברי אביי בשם רב חייא בר רב ודברי רבא בשם רב הונא).

מלשון ר"י בן מגאש והמאירי מבואר שהטעם לחייב שתיים מפני שהן שני מיני שגגות, בכניסה מפני שסבר שיוכל לבעול בלא שתראה ובפרישה משום שגגת הדין [ולא כפרש"י משום שידיעתו שבינתים שחטא מחלקת]. ולפי"ז נראה שגם אם אמרה לו אולי נטמאתי חייב שתיים, הגם שלא היתה ידיעה באמצע לחיוב, שמ"מ יש כאן שתי שגגות נפרדות והרי לא היה לו לפרוש באבר חי.

אם אינו יודע את שני האיסורים הללו, כגון עם הארץ – חייב אחת על שתיהן שהרי זה דומה לאוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד.

א. לפי תירוץ אחד בתוס' יתכן שהדבר שנוי במחלוקת, ויש דעה שידיעתו שבינתיים שראתה דם מחלקת לחייב שתיים. ואולם משאר הראשונים אין במשמע כן.

ב. לפירוש הרמב"ן והרשב"א ועוד, לדעת רב אדא בר מתנא אין חייב קרבן על הכניסה אפילו בסמוך לוסתה [יש אומרים למאן דאמר וסתות דרבנן (כ"מ בבעה"מ וברשב"א), וי"א אף אם וסתות דאוריתא. ערמב"ן] שאין כאן שגגה באיסור נדה עצמו, וכשראתה דם – הרי הוא אנוס. ובריטב"א משמע שאפילו לדברי רבא אין לחייב קרבן בעונה הסמוכה לוסת שאינה אלא הרחקה ונחשב הוא כאנוס, ורק בשעת הוסת או בסמוך לה ממש, כגון חצי שעה, חייב. (גם בר"י בן מגאש גרס 'בשעת וסתה').

ויש סוברים לאידך גיסא, שלרב אדא פטור על הכניסה מפני שהוא קרוב למזיד (מובא במלחמות ה', ועוד). וכן יש אומרים אף לרבא, שאם ננקוט שבעונת הוסת עצמה אסורה מדאוריתא – אין זה שוגג אלא מזיד (תורת הבית ז במשמרת הבית).

פרש באבר מת, לדעת האומר משמש מת בעריות פטור (רבא) – אינו חייב אלא אחת על הכניסה. למ"ד משמש מת חייב (אביי) – מחלוקת ראשונים האם חייב על הפרישה חטאת נוספת; לפרש"י ור"י בן מגאש וכ"מ בר"י מלונגיל, וכן הסכימו הרשב"א והר"ן – חייב שתיים. [והר"ז הוסיף שאפילו בתלמיד חכם שידוע איסור פרישה באבר חי ופרש באבר חי חייב שתיים, שהרי חייב הוא גם באבר מת ואין הודתו על הנאה מרובה פוטרנו (וע' חדושי ר' מאיר שמה). ומדובר בת"ח שידוע שאסור בסמוך לוסתה, שידיעתו שבאמצע מחלקת את שגגותיו], והרמב"ן השיגו. ולהתוס' ורמב"ן, וכן נטה הריטב"א – אינו חייב אלא אחת, שהרי שגגה אחת היא על הכניסה ועל הפרישה וידיעתו שבינתים אינה כלום שהרי מוכרח לצאת.

הלכה כרבא שהמשמש באבר מת פטור (רמב"ם איסו"ב א, יא; טור אה"ע כ (וע"ש ב"ש סק"ה). ואף אזהרה אין בו – כמבואר שם שאינו לוקה אלא מכת מרדות. גם בתוס' (ד"ה דאי) מוכח שאין בו אזהרה דאוריתא. ויש שכתבו שהוא ספק להלכה (ערמב"ם בפירוש המשנה פ"ז דסנהדרין; אגרות משה אה"ע ח"א לג).

ב. כנ"ל בשלא סמוך לוסתה – על הכניסה הוא אנוס ופטור, ועל היציאה – אם פירש בשגגה באבר חי חייב. [ואפילו למ"ד משמש מת חייב, והרי הוא מוכרח לצאת – אמר אביי, כיון שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופרש בהנאה מרובה – חייב]. ואם פירש באבר מת פטור.

דפים יח – יט

כח. האם יש חיוב חטאת בטומאת מקדש, באופנים דלהלן:

- א. לא נודע לו אם נטמא משרץ או מנבלה.
- ב. לא היתה לו ידיעה בתחילה.
- ג. בהעלם מקדש.
- ד. העלם מקדש עם העלם טומאה.
- ה. נטמא בהליכתו בשני שבילים שהטומאה מונחת באחד מהם; כיצד הדין כשבהליכתו בשביל השני שכח שהלך בראשון (ידיעה במקצת).
- ו. שני שבילים, אחד טמא ואחד טהור, והלך באחד ונכנס למקדש, ונטהר, והלך בשני ושוב נכנס למקדש (ידיעת ספק).

א. מי שידע שנטמא ולא ידע אם משרץ או מנבלה, ונעלם ממנו הטומאה ונכנס למקדש או אכל את הקודש; לדברי חזקיה ועולא שנוי הדבר במחלוקת תנאים במשנתנו, לרבי אליעזר אינו חייב קרבן עולה ויורד אם אינו יודע במה נטמא (... שרץ טמא ונעלם ממנו), ולרבי עקיבא חייב (ונעלם ממנו והוא טמא. ואמרו בירושלמי שכן דעת רבי יהושע). לדברי רבי יוחנן ורב ששת, אין הדבר תלוי במחלוקתם.

א. לדבריהם אין צריך לדעת הטומאה המסוימת שנטמא בה (עפ"י ר"י בן מגאש; ל"ה). ואפשר ששאלה זו תלויה במחלוקת הכללית שבין רבי אליעזר ורבי יהושע בכל ידיעה המחייבת חטאת, האם צריך שידע במה חטא אם לאו. ויש אומרים שכאן לדברי הכל אין צורך בידיעה פרטית (ע' חדושים ובאורים).

ב. לא נחלקו אלא בכגון שרץ ונבלה החלוקים בשמותיהם ובשיעוריהם, אבל בין בנבלת בהמה וחיה או בין שרץ לשרץ אין קפידא (ערמב"ן ריטב"א ור"ן. וכ"פ הראב"ד דברי התו"כ (חובה יב) שאין צריך לידע באיזה שרץ נגע).

ג. הרמב"ם (שגגות יא, ב) פסק שגם אם אינו יודע מאיזה אב הטומאה נטמא – חייב. (ומשמע מדבריו שלענין ידיעה שבסוף – צריך שידע מאיזה אב נטמא. וכן נקט בלקוטי הלכות. וע"ש בלחם משנה ובחדושים ובאורים).

ב. טומאת מקדש וקדשיו ללא ידיעה בתחילה, לסתם מתניתין (בראש המסכת) פטור מקרבן עולה ויורד אלא מתכפר בשעיר חיצון של יום הכפורים. ולרבי ישמעאל חייב קרבן עולה ויורד (ונעלם, ונעלם).

ג. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו המקדש או הקודש, לדברי רבי אליעזר ורבי עקיבא – פטור מקרבן. ולרבי ישמעאל, וכן סתמה המשנה – חייב.

א. הלכה כסתם משנה שחייב.

ב. לדברי רבנו תם, לרבי אליעזר ורבי עקיבא חייב חטאת קבועה. והתוס' חולקים. ויש מחלוקים בזה בין קודש למקדש (ע' רעק"א ועוד).